

В. В. САЗОНОВ

*Владислав Валерійович Сазонов, студент
IV курсу Київського національного економічного
університету*

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ІНСТИТУТУ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ З ОГЛЯДУ
НА ЗАКОНОПРОЕКТ «ПРО ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ»**

Необхідність розробки та внесення законопроекту, що регулював би діяльність товариств з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ), була неодноразово відмічена як фахівцями в галузі цивільного та господарського права, так і представниками бізнесу, що мають значний досвід і відповідні пропозиції до законодавчої влади з приводу розробки правової бази діяльності господарських товариств. Тому 30 грудня 2009 року народним депутатом України М. Х. Шершуном до комітету з питань економічної політики було внесено законопроект № 5507 «Про товариства з обмеженою відповідальністю». Цей законопроект має значну кількість регулюючих норм, що були розроблені відповідно до норм глави 9 Господарського кодексу України та глави 8 Цивільного кодексу України¹, Закону України «Про підприємництво». У доповідній записці, що було додано до законопроекту, серед інших причин необхідності існування профільного закону про ТОВ відзначались схематичність висвітлення їх правового регулювання та особливо – невизначеність процедур утворення, припинення діяльності таких товариств, утворення статутного капіталу та здійснення корпоративних прав. Зважаючи на значну кількість (понад 420 тис. ТОВ станом на 2010 рік) та відповідно велике значення такого виду господарських товариств, існування окремого закону є доцільним та створює певну логіку у законодавчому закріпленні діяльності окремих видів господарських товариств в Україні. Першим профільним законом став Закон України «Про акціонерні товариства», і в цілому позитивний ефект від його прийняття дає надію на проходження розглядом законопроектом другого читання та прийняття його в цілому. У Державному агентстві України з інвестицій та інновацій 28 січня 2010 р. відбувся круглий стіл на тему «Товариства з обмеженою відповідальністю: проблеми та перспективи покращення функціонування» за участю представників компаній «SigmaBleyzer», «НОЕРР», «Василь Кисіль та партнери», консультантів Комітету з економічних питань ВР та ПР ООН «Блакитна стрічка» та інші. Учасники дійшли висновку, що законопроект вирішує чимало проблемних питань, але все-таки потребує доопрацювання. Як вже зазначалось, ТОВ є найпоширенішою формою ведення бізнесу, особливо – середнього та малого.

За статистикою, кількість ТОВ на порядок більша ніж акціонерних товариств (АТ)².

До того ж, можна судити про певні процеси трансформації АТ у ТОВ, однак досі законодавством не врегульовано, який саме орган державної влади має здійснювати формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку та функціонування ринку цінних паперів ТОВ, координацію діяльності центральних органів державної виконавчої влади з питань функціонування в Україні ринку цінних паперів даного виду господарських товариств. Подібними питаннями у сфері діяльності АТ опікується Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку України.

На думку експертів³, необхідно передбачити у законопроекті такі заходи, як:

- 1) спрощення процедур започаткування, збільшення капіталу, отримання додаткового фінансування (наприклад, через випуск облігацій, навіть – ліквідації товариства);
- 2) посилення відповідальності найманих керівників перед інвесторами надання можливості власникам швидко зібратися та звільнити недобросовісного директора;
- 3) необхідно забезпечити доступ інвесторів до будь-якої інформації підприємства. Якщо для АТ розумно передавати таке право спеціалізованим аудиторським фірмам, то учасники ТОВ сподіваються на повну відкритість, включаючи оперативну інформацію.

Також експертами було підтримане обмеження кількості учасників ТОВ. Питання перетворення постприватизаційних невеликих АТ на ТОВ треба вирішувати шляхом внесення змін до Закону України «Про акціонерні товариства». Схвалено законодавчу новачку (грудень 2010) щодо суттєвого зменшення мінімального розміру статутного капіталу. Це відбувається в рамках європейських антикризових заходів і має бути відображене в законопроекті № 5507.

Задля глибшого аналізу юридичних проблем, що є предметом даного дослідження, необхідно навести найважливіші поняття та визначення, пов'язані з інститутом ТОВ та основними принципово важливими аспектами його функціонування як в юридичній, так і в економічній площині. Більше того, на думку автора, юридичні та економічні складові діяльності ТОВ є органічно та діалектично взаємопов'язаними, і з точки зору методології дослідження не можуть розглядатися окремо. Потрібно зазначити, що принципово нового визначення ТОВ законопроект не дає, послугуючись ст. 140 Цивільного кодексу України, згідно з яким ТОВ визнається заснованим одним або кількома особами господарським товариством, статутний капітал якого поділений на частки визначених статутом розмірів, учасники якого не відповідають за зобов'язаннями

товариства і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості внесених ними вкладів⁴.

Учасники товариства мають право:

1) брати участь в управлінні справами товариства в порядку, встановленому цим Законом та статутом товариства, в тому числі бути повідомленими про час та місце проведення загальних зборів учасників товариства не менше, як за сорок днів до дати проведення таких зборів;

2) отримувати інформацію про діяльність товариства та ознайомлюватися з його бухгалтерськими книгами та іншою документацією у встановленому його статутом порядку;

3) брати участь у розподілі прибутку товариства; продавати чи іншим чином уступати свою частку в статутному капіталі товариства або її частину одному або кільком учасникам цього товариства в порядку, передбаченому цим Законом та статутом товариства, або третім особам;

4) у будь-який час вийти з товариства незалежно від згоди інших його учасників;

5) отримати у разі ліквідації товариства частину майна, що залишилося після розрахунків з кредиторами, або його грошову суму, еквівалентну вартості такого майна.

6) додаткові права, надані певному учаснику товариства, у разі відчуження його частки (частини частки) до набувача частки (частини частки) не переходять.⁵

Нижче розглянуто новели даного законопроекту, що аналізуються у порівнянні з чинним законодавством та з паралельними пропозиціями робочої групи, що була заснована при Держінвесті:

Максимальна кількість учасників:

1) 10 (ст. 50 Закону України «Про господарські товариства»);

2) 10 (Проект № 5507);

3) 10–20 (пропозиції робочої групи).

Учасниками робочої групи було висловлено думку про необхідність координації норми законопроекту щодо максимальної кількості учасників з аналогічною нормою Закону України «Про акціонерні товариства» (100 учасників), однак її не було прийнято через різну організаційно-правову природу АТ і ТОВ. ТОВ є більш замкненим, ґрунтується на об'єднанні часток учасників, що відповідно поєднується з діловою довірою. При кількості 100 учасників така характеристика ТОВ як довірливість фактично втрачається.

Розміри статутного капіталу ТОВ:

1) 100 мінімальних заробітних плат (Закон України «Про господарські товариства»);

2) одна мінімальна заробітна плата (ст. 52 Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов ведення бізнесу в Україні» від 15.12.2009, № 17598VI); 3) 100 мінімальних заробітних плат (Проект № 5507);

4) 1–10 мінімальних заробітних плат (пропозиції робочої групи); На нашу думку, мінімальний статутний капітал ТОВ не може становити розмір одна заробітна плата, оскільки це створює можливість створення фіктивних товариств та різноманітних махінацій. Розмір капіталу в 10 мінімальних заробітних плат також не є значною перешкодою для створення товариств із недобросовісними та злочинними намірами. Тому оптимальним було би встановлення мінімального розміру статутного фонду згідно з законопроектом «Про ТОВ». Це забезпечить довіру до започаткованого товариства з боку потенційних партнерів та інвесторів і при максимальній кількості учасників (10 осіб) створить передумови для ефективного господарювання з достатнім початковим капіталом.

Потрібно визнати необхідність і позитивність запозичення іноземного досвіду при деталізації вітчизняних правових норм, однак пряме запозичення понять та положень у вітчизняній законотворчій практиці досить нечасте явище. Якщо ж порівняти законопроект пана Шершуна і Закон РФ «Про общества с ограниченной ответственностью», виявляємо фактично ідентичні положення. Однак головна проблема такого прямого запозичення – у невідповідності запозичених норм основоположним нормам українського законодавства (Господарського, Цивільного кодексів України) та відсутності підстави для їх правозастосування. Так, законодавство України взагалі не містить поняття «реорганізація», що має місце в російському законі та підкріплене відповідними положеннями Господарського кодексу Російської федерації (ст. 57). Можливо, при опрацюванні законопроекту слід більш ґрунтовно підійти до розробки правового регулювання діяльності ТОВ, запозичивши й відповідні основоположні норми Господарського кодексу РФ? Таким чином, виникає необхідність внесення змін до Господарського кодексу України, і таке запозичення мало би чітку основу та було би цілком виправданим. Таким чином, при розробці законопроекту слід паралельно вносити нові положення або зміни до існуючих правових норм, перш за все для виключення виникнення колізій та прогалин у правозастосуванні. У проєкті закону значну увагу приділено питанням прав та обов'язків учасника товариства (їх надання та позбавлення).

Зокрема:

1) права встановлюються статутом / рішенням загальних зборів;

2) обов'язки встановлюються статутом / рішенням загальних зборів + одноголосно всіма учасниками ТОВ або 2/3 від усіх учасників + згода учасника, на якого покладено додаткові обов'язки;

3) припинення прав – одностайно або 2/3 від усіх учасників + згода учасника, права якого припиняються;

4) припинення (обов'язків) – одностайно;

5) права та обов'язки не переходять до набувача частки.

Переважне право:

- 1) у разі відчуження іншим учасникам ТОВ – не встановлено законом, але може бути встановлено статутом ТОВ;
- 2) у разі відчуження третім особам – переважне право інших учасників встановлено законом; статут ТОВ може передбачати повну заборону відчуження;
- 3) переважне право ТОВ – можна встановити в статуті;
- 4) можлива реалізація переважного права непропорційно розмірам часток (якщо передбачено в статуті);
- 5) у разі порушення – протягом трьох місяців подається вимога щодо переведення в судовому порядку прав і обов'язків покупця на особу, чиє переважне право порушено;
- 6) можливе встановлення переважного права для інших способів відчуження часток;
- 7) строк – 30 днів або інший строк, встановлений статутом;

Співвідношення розміру часток (пропозиції робочої групи при Держінвесті): передбачає можливість встановлення в статуті обмежень щодо максимального розміру частки.

Однак залишається незрозумілим, який сенс обмежувати внутрішньо-корпоративні права, що є не стільки предметом імперативного регулювання законодавства, скільки особистих відносин учасників (саме для цього у законопроекті досить жорстко обмежується максимальна кількість учасників товариства)

Детальне регулювання порядку збільшення статутного капіталу:

- 1) за рахунок додаткових внесків учасників пропорційно їхнім часткам;
- 2) за рахунок додаткових внесків кількох учасників, якщо інші учасники відмовились від внесення додаткових внесків з подальшим перерозподілом часток;
- 3) за рахунок додаткових внесків третіми особами з подальшим перерозподілом часток між новими та іншими учасниками.

Збільшення статутного капіталу за рахунок майна ТОВ:

за рішенням загальних зборів (2/3 або більше)

Зменшення статутного капіталу (пропозиції робочої групи при Держінвесті):

- 1) спрощення процедури;
- 2) обмеження кола кредиторів, які можуть вимагати дострокового виконання зобов'язань (розмір і забезпечення зобов'язання);
- 3) Створення наглядової ради в ТОВ.

Однак при детальному розгляді законопроекту можна виявити колізійні моменти та питання, що отримали загальне вираження, проте не мають механізму виконання:

- 1) чи потрібна дворівнева структура виконавчого органу (колегіальний і одноосібний виконавчий орган одночасно) ?
- 2) відсутність механізму імплементації концепції діяльності виконавчого органу «сумлінно та в інтересах ТОВ»;
- 3) груба помилка про можливість існування банківських установ у вигляді ТОВ (згідно з Законом України «Про банківську діяльність» банк може існувати лише у формі ЗАТ (ПРАТ));
- 4) Включення в законопроект поняття «реорганізації товариства», що є запозиченням з закону РФ «Про ООО» і не передбачене ані в ЦК, ані в ГК.

Як висновок можна зробити деякі пропозиції щодо подальшого доопрацювання законопроекту і визначити остаточну позицію щодо:

- 1) максимальної кількості учасників;
- 2) мінімального розміру статутного капіталу;
- 3) інших ключових питань;
- 4) виключення положень, що дублюють загальні норми ЦК та інших законів;
- 5) рішення щодо перехідного періоду (строк для набуття чинності законом, строк для приведення у відповідність статутів існуючих ТОВ тощо).

¹ Цивільний кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

² Спасибо-Фатєєва І. В. Корпоративні права учасників господарських товариств: Монографія. – Х: Право, 2008.

³ Протокол засідання круглого столу під егідою Державного агентства України з інвестицій та інновацій від 28.01.2010.

⁴ Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 1–820. – Ст. 110.

⁵ Кравчук В. В. Товариства з обмеженою відповідальністю в складі одного учасника. – К.: Юстиніан, 2002. – № 2.

Резюме

Статтю присвячено правовим аспектам діяльності товариств з обмеженою відповідальністю. У рамках дослідження розглянуто деякі проблеми застосування українського цивільного та господарського законодавства у зв'язку з законопроектом, що в разі його прийняття регулюватиме діяльність ТОВ і усуне наявні колізії у вітчизняному законодавстві.

Ключові слова: ТОВ, статутний капітал, права учасників, інвестиції, посвідчення права, загальні збори, обмеження щодо кола учасників.

Резюме

Статья посвящена правовым аспектам деятельности обществ с ограниченной ответственностью. В рамках исследования рассмотрены некоторые проблемы использования украинского гражданского и хозяйственного законодательства в связи с законопроектом, призванным снять определенные коллизии в отечественном законодательстве.

Ключевые слова: ООО, уставной капитал, права участников, инвестиции, удостоверение права, ограничения круга участников.

Summary

The article is dedicated to legal aspects of existing of stock companies. There were overviewed some problems of implementation of Ukrainian tort and corporate law according to law project as the way of their overcoming, that would basically regulate the status of stock companies with limited liability in case of its accept.

Key words: Partnership with limited liability, start-up capital, corporate rights of members, investments, certification of the right, private membership restrictions.

Отримано 29.07.2011